

Kent u hem nog, de ecotect uit Oranjewoud? Hij heeft vanaf het begin van de zeventiger jaren voor heel wat opwinding gezorgd in de wereld van plantsoenendiensten, tuinliefhebbers, architecten, planologen, politici en natuurwetenschappers. Er kwam een overweldigende publiciteit op gang. Wie de talloze artikelen in binnen- en buitenlandse kranten en tijdschriften weer eens doorleest verbaast zich. Over al die kreten, meningen en oordelen. Een communicatiespektakel zonder weerga! Bijvoorbeeld de krantenkoppen: "De anarchie van het groen", "Bouwer van ecokathedralen laat de natuur de plantsoenendiensten uitschakelen", "De groene hel van Le Roy", "Progressieve puinhoop", "Nieuwe vorm van vrijetijdscultuur", "Oerwoudtuin", "Botanisch Theater", "Paradies aus Schutt und Kraut", "Unkrautssysteme", "Animator für Selbstgestaltung", "Holist avant la lettre", "De groene bisschop van de ecokathedraal", "Flinke hap ontspannend landschap", "De evolutionair Le Roy", "Ein ausgekochter Botaniker", "Monument van de menselijke creativiteit en de natuurlijke processen".

Om bij zijn talrijke publiek verzekerd te zijn van aandacht lardeert Le Roy zijn welsprekende betoog graag met zelfspot, provocerende, prikkelende en humoristische uitspraken. "Ökokabarett" noemde een Duitse journalist het. In veel krantekopstukken worden de kreten nauwelijks begrepen en uitgewerkt. Aan de betekenis van Le Roy wordt dan geen recht gedaan.

Le Roy uit maatschappijkritiek. Die valt soms niet goed. Hij relateert de betekenis van specialisten. Sommige specialisten staan niet open voor andere benaderingswijzen en lijken in de generalist een indringer in hun territorium te ontwaren, die hun vermeende autoriteit ondermijnt. Zij gaan in de verdediging, vertellen hun eigen verhaal, maar vergeten dan daarbij het verhaal van Le Roy serieus te wegen.

De kunstenaar Le Roy spreekt soms een andere taal dan de ambtenaar, de politicus, de wetenschapper, de planoloog, de architect en de tuinier. Al hebben allen het over dezelfde 'natuur'.

In een aantal gesprekken trachtte ik de taal van de nog immer actieve Le Roy te ontraadselen. We kunnen kennismaken van zijn zeer veelzijdige ervaringen en inzichten. Kan met restmaterialen een betere wereld worden gebouwd? De ambities van Le Roy gaan ver. Zijn project in Mildam (Friesland) loopt tot het jaar 3000. Hij wil niet minder dan een nieuwe cultuur opstarten. Draagt hij daar levensvatbare bouwstenen voor aan?

- Staat u nog achter uw publicaties uit het verleden of moet een en ander vanwege nieuwe ervaringen en inzichten worden bijgesteld?

"Alle publicaties uit het verleden zijn nog steeds geaccepteerd in het volledige proces waar ik mee bezig ben. Bijstellen vindt plaats voorzover de procesgang daartoe noodzaakt. De teksten van toen waren zuiver gesteld, alleen de doelstelling van het werk is breder geworden."

- Wanneer bent u met uw projecten begonnen en wat was de aanleiding daartoe?

"In 1970. De directe aanleiding was dat ik als vice-voorzitter van de Cultu-

Gesprekken met Louis Le Roy

Deel 1: *Natur und Kunst, sie scheinen sich zu fliehen*

Und haben sich, eh' man es denkt, gefunden...

(Goethe)

Ben J. Veld

rele Raad van de gemeente Heerenveen van mening was dat de hele stedelijke bevolking actief bij de cultuur zou moeten worden betrokken. Ook in de kunstgeschiedenis zag ik de noodzaak om de hele gemeenschap te betrekken bij culturele ontwikkelingen. Dus niet de kunstenaar die het kunstobject neerzet, maar de kunstenaar die als creatief katalysator binnen de gemeenschap actief is. Daarvoor heeft de gemeente destijds de Kennedylaan als proefveld afgestaan.

Het uitgangspunt van de Kennedylaan is geweest: het opstarten van ecologische processen."

- Hoe noemt u uw projecten? Zijn het tuinen, parken of gebruikt u liever de algemenere term 'projecten'?

"Mijn projecten zijn in feite geen tuin

of park in engere zin, omdat er dan sprake zou zijn van vastgelegde plannen. Het begrip tuin bezit een omschreven vorm en inhoud.

Echter, ecologische processen kunnen binnen een vastgelegde park- of tuinopvatting nooit (volledig) plaatsvinden, omdat ecologische processen in ruimte en tijd gestalte moeten krijgen.

De bedoeling was om met de Kennedylaan te beginnen en dan meerdere gebieden in de stad in die ecologische procesgang te betrekken. Dat heeft de politiek niet gewild omdat die nu juist uitgang van de vastomschreven begrippen 'tuin' en 'park'."

- En hoe noemt u ze, projecten?

"Ecologische projecten, in die zin dat ecologische processen kunnen plaatsvinden in de totale samenwerking tus-

sen mensen, planten en dieren in de ruimte en de tijd. Op die manier! De Kennedylaan was bedoeld als een **startpunt** en zeker niet als een tuin die een vast omschreven vorm zou krijgen."

- *U gebruikt regelmatig het begrip 'ecologie'. Wat wilt u daaronder verstaan?*

"Ecologische processen zijn naar mijn opvatting eeuwigdurende processen, die zich baseren op de samenwerking tussen mensen, planten en dieren, met als energiemotor de vrije energie. Dat is de energie waarmee de natuur zichzelf bouwt. Het einddoel van deze ecologische processen is het bereiken van de hoogst mogelijke complexiteit. Die kan alleen bereikt worden na vele generaties. Dus binnen een mensleeftijd kan de procesvorming nooit voltooid, omdat de mens te kort leeft. En hier komen we op de reden, waarom ik het begrip kathedraal heb ingevoerd."

- *Welke betekenis geeft U aan het begrip natuur?*

"F. Sniijders stelt in zijn boekje over procesdenken, dat de natuur op twee manieren is op te vatten. Ten eerste, de natuur als de optelsom van een eindeloos aantal dingen, objecten. Dus je kunt de natuur bekijken op zijn planten, z'n dieren, z'n mensen en z'n abiotische elementen. Of je bekijkt de natuur als een proces. En zodra je de natuur opvat als een proces, hebben de genoemde dingen alleen nog betekenis voor zover ze in hun totaliteit de procesgang mogelijk maken.

Natuur wordt te vaak opgevat als de som van dingen. Door die obsessie zijn we de procesvorming in ruimte en tijd over generaties helemaal uit het oog verloren. We leggen het de jeugd uit: hoe zit die boom in elkaar, hoe leeft de bij? Ik zie de natuur als een eindeloos proces en veranderbaar."

- *Zou U zichzelf met uw opvatting van natuur, natuurbeschermer willen noemen?*

"Ik kan begrijpen dat mensen de behoefte hebben om dingen die zij waardevol achten, te behouden. Zo is het met de heemschutgedachte in de architectuur, waarbij men bepaalde pandjes wil behouden, zonder veranderingen.

Zo is het ook met de natuurbeschermingsgedachte: we willen bepaalde waardevolle dingen instandhouden zoals zij zich in het verleden gevormd hebben. Van die vormende processen weten we weinig af. We kijken naar het eindresultaat en houden dit in stand. Ik zie in natuurbeschermingsgebieden vrijwel nooit een evolutie. Dat deze gebieden zich naar een volgend niveau kunnen ontwikkelen.

In het natuurbeschermingsstandpunt zit het behoudende element van: wij zijn bang dat al dit waardevols verloren gaat. Wij schuiven het binnen een bepaald kader en laten het daar staan. In mijn ecologische projecten kan ik met die natuurbeschermingsgedachte niet uit de voeten. Ik word in een natuurreserveaat, net als in een museum, geconfronteerd met een zeker eindproduct.

Ik ben er steeds meer op uit om als procesdenker de processen te gaan vermoeden, die achter die façade zitten.

Zowel in natuurreserveaten als in parken en tuinen vinden geen echte ecologische ontwikkelingen meer plaats.

Als kind heb ik, dat wil ik er even bij zeggen, gelegen in de Openluchtschool in het Vondelpark in Amsterdam. Als ik nu na 60 jaar daar terugkom, dan is dat park nog in precies dezelfde staat als waarin ik het als kind heb gezien. Dat vind ik een bijzonder goed voorbeeld van het statische karakter van onze parkcultuur."

- *Geeft de aanduiding "eco-kathedraal" goed het project in Mildam weer?*

"Ja. In de naamgeving worden twee processen aan elkaar gekoppeld. Namelijk, de ecologische processen als natuurprocessen in ruimte en tijd en de kathedraal, als metafoor voor de ontwikkelingsprocessen van de creatieve potentie van de mens. Het enige **bouwwerk** ter wereld waarvan het ontstaan minimaal loopt tot het jaar 3000!

Door spontane creatie met behulp van uitsluitend vrije energie van mensen, planten en

dieren, zal de eco-kathedraal zich op een volkomen natuurlijke wijze tot een hoog complexe structuur ontwikkelen. Ik start de natuurlijke en culturele processen op, die komende generaties kunnen voortzetten. Daarbij worden beproefde bouwtechnieken die om economische redenen in dit technologische tijdperk niet meer gebruikt worden, toegepast.

Zo ontstaan binnen onveranderlijke steden en dorpen veranderbare structuren. Vrijgekomen materiaal wordt hergebruikt. Energie en creativiteit van de totale samenleving worden maximaal benut."

- *Reizend naar Heerenveen, zag ik weer eens hoe hele landschappen op de schop gaan. Het gaat maar door. Het lijkt of er voor de mens geen beperkingen bestaan bij de vormgeving van het landschap.*

"Het landschap in Nederland is een volslagen cultuurlandschap, waarbij het woord natuur wel een erg beperkte betekenis heeft. We zitten met een gigantische bevolking in een klein volkstuinje dat Nederland heet. Dit land is in de loop der eeuwen gevormd door de menselijke betrokkenheid op het landschap. De problemen ontstaan als het landschap niet meer gevormd wordt door de energie van menselijke individuen, maar door de mens met een

Fragment van het fundament van de eco-kathedraal in Mildam
foto: Ben Veld

geweldige machtsarm die technologie heet. In Duitsland doet nu een uitspraak van mij de ronde die heel goed de problematiek verwoordt die u nu aansnijdt: "Nur wer mit Land schafft, schafft die Landschaft!" Het *schaffen*-de element van de mens die met zijn energie die kleine veranderingen steeds in het landschap inbracht, is verdwenen. Daarvoor in de plaats zijn de planteekeningen en de technologische ingrepen gekomen. Hierdoor wordt de mens steeds verder uit het landschap weggeschoven. Mijn reactie is nu om de mens steeds dringender terug te voeren."

- De Wageningse landschapsarchitect Han Lörzing schreef het boekje "De angst voor het nieuwe landschap". *Cultuurtechnische maatregelen, zoals bij de landinrichtingswerken hebben dikwijls ontstellende ecologische verarming tot gevolg (gehad), diversiteit verdwijnt. Zou u een boekje met die titel kunnen schrijven?*

"Neen, omdat ik ten enenmale geen angst heb, noch voor de bedreigingen van de natuur, noch voor de overbevolking, noch voor de technologie. Ik zet tegenover en naast deze zg. dreigingen de creatieve potentie van de mens.

Erich Jantsch, stichter van de Club van Rome en schrijver van het uitstekende boek "Die Selbstorganisation des Universums" stelt met nadruk: "Je mehr Selbstorganisation, desto mehr Ordnung". Alle grootmachtige machinale ingrepen in het landschap betekenen verlies van diversiteit en verarming omdat het zelforganiserende systeem van de natuur vernietigd wordt, niet geaccepteerd wordt. De technocraten ontzeggen de burgers het recht om op deze ingrepen kleinschalig te reageren. Daardoor verdwijnt de diversiteit. Zo gezien leven de burgers eigenlijk in een gevangenis, beroofd van het natuurlijke recht om als mens te participeren in natuurlijke processen."

- De titel van uw boek "Natuur uitschakelen - natuur inschakelen" vind ik een vondst. Immers als je de natuur, natuurlijke processen uitschakelt, dan heb je geen boodschap aan het wezen van de natuur. Je hanteert alleen je eigen normen en waarden. Wat bedoelt u met inschakelen?

Le Roy bij de fundamenten van de eco-kathedraal in Mildam foto: Ben Veld

Louis Guillaume Le Roy (1924) karakteriseert zichzelf als creatief katalysator. Hij werd geboren in Amsterdam en studeerde aan de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten te Den Haag. Van 1949 tot 1980 was hij docent aan de Rijks H.B.S. / Lyceum te Heerenveen. In 1964 werden de "Wilde Tuinen" opgestart aan de Kennedylaan in Heerenveen en tegelijkertijd op het privéterrein in Mildam. In 1971 ontving hij het ereteken van de gemeente Heerenveen en in 1972 de 'zilveren anjer' van het Prins Bernardfonds.

Zijn boek "Natuur uitschakelen. natuur inschakelen" verscheen in 1973 in een oplage van 30.000 exemplaren. in 1978 in het Duits.

Van 1975 tot 1994 werkte hij samen met architect Herlaar (Rolde) en was hij nauw betrokken bij de bouw van gemeentehuizen, verpleegtehuizen en crematoria in de noordelijke provincies. In 1978 kreeg hij de opdracht voor de 'Wilde Tuinen' in Cergy-Pontoise, een van de vijf 'Nouvelles villes' rondom Parijs. Van 1975 tot 1980 was hij medewerker van het "Maandblad voor ontwerp en omgeving Plan". In 1980 werd hij erelid van "Semiferox" de vereniging die zich onder voorzitterschap van Konrad Lorenz bezig houdt met het opstarten en instandhouden van halfwilde en natuurlijke systemen. In 1983 begint de ontwikkeling in ruimte en tijd. genererende processen van het eokathedrale project in Mildam. In 1984 verschijnt "Uilenspiegeltjes: onze creatieve potentie misbruikt?". In 1988 wordt hij Professor Honoris Causa aan de Carolina Universiteit in Braunschweig.

In 1989 was hij mede-exposant op de tentoonstelling "l'Europe des Créateurs" in het Grand Palais te Parijs. waar het eokathedrale project haar internationale debuut maakte.

Vanaf het begin van de jaren '70 had hij meerder exposities (o.a. Prinsessehof, Leeuwarden) en opdrachten (o.a. in Lewenborg, Groningen).

Louis Le Roy gaf talloze voordrachten en colleges in binnen- en buitenland, vooral in de Duitstalige landen.

Internationale pers en T.V. hebben ruim aandacht geschonken aan zijn opmerkelijke activiteiten.

"De natuur en het landschap waar wij over praten zijn zeer cultureel bepaald. Dat wil zeggen dat zij in hoge mate door politieke beslissingen en technologische ingrepen worden gevormd. Daardoor wordt de natuur als proces uitgeschakeld. Milieubouwers en architecten staan geen natuurlijke processen toe. Ik pleit er juist voor om de natuur als processysteem in te schakelen en alle mensen op basis van hun

creatieve potentie te laten functioneren in het stedelijk gebied. Daarom leg ik de claim op het openbare terrein binnen de stad, waar een dergelijk proces op gang kan komen.

Als ik dat openbare terrein zou invullen met tuinen op basis van plantengemeenschappen, dan zijn de mensen die eromheen wonen weer de toeschouwers en worden ze niet ingeschakeld in het natuurlijke procesverloop.

Dus het feit dat ik de mens als een deel van de natuur beschouw - ik zou trouwens niet weten waar ik de mens anders bij zou moeten rekenen - impliceert dat hij het recht heeft om binnen natuurprocessen te functioneren. Zowel binnen als buiten ons economisch systeem (in de zogenaamde vrije tijd) arbeidsloos te worden verklaard en te horen te krijgen: ga jij maar passief in een recreatiegebied zitten kijken, dat accepteert ik op geen enkele wijze."

- Bent u aangesloten bij bepaalde organisaties van b.v. tuinarchitecten, bouwarchitecten, planologen, landschapsarchitecten, natuur- en milieuorganisaties?

"Ik ben gewoon lid van de KNNV, waar ik trouwens zelden kom. Vroeger was ik NJN-er. Ik ben erelid van de Fédération Européenne de l'Architecture Paysagiste. Verder wil ik bewust geen deel uitmaken van een organisatie. Ik wil er niet door bevooroordeeld worden en er niet mee vereenzelvigd worden. Zo kan ik het best als waarnemer functioneren."

- Ligt uw werkerrein hoofdzakelijk in het stedelijk gebied, in het stadslandschap; het gebied dat min of meer door de stad beïnvloed wordt?

"Ik richt mijn aandacht vooral op de eerstnoodzakelijke ontkoppeling van de mens uit zijn benarde positie in het stedelijk milieu. Er wordt gezegd: de mens gaat maar met vakantie. Hij recreëert maar in een recreatiepark. Zoiets is voor mij onzinnig. Ik probeer met de openbare ruimte in de stad de mens zoveel mogelijk kansen te geven om zich daadwerkelijk met zijn eigen woonmilieu te bemoeien. Planologen plannen steden zonder enige kennis van de creatieve potenties van de stedelijke bevolking. Die blijft dus buiten beschouwing. Het stedelijk planologisch systeem is puur abstract en economisch gebonden. Hoe komt de burger daar nog tussen? Een politicus zei onlangs nog: Le Roy probeert nog steeds de mens in het systeem tot zijn recht te laten komen."

- Vanuit welke deskundigheid praat u?

"Ik praat vanuit het bewustzijn van mijn eigen creatieve potenties. Ik heb een opleiding gehad aan de Academie

voor Beeldende Kunsten. Heb meegewerkt op architectenbureaus en ben zodoende in de praktijk gevormd. Je moet me dus niet zien als een volleerd bioloog of botanicus. Ik ontwikkel me nog steeds in brede zin, maar het moet wel direct gekoppeld kunnen worden met wat ik in de praktijk kan verwerken. Ik zie mezelf als iemand die als het ware een cultuurperiode aan het opstarten is."

- U stelt in navolging van de wiskundige Mandelbrot dat we bij de vormgeving moeten streven naar een steeds grotere complexiteit. Eenvoudige vormen zouden onmenselijk zijn. In welk opzicht?

"Als je de vormgeving op een te simpele basis stelt, en dat doe je door te verklaren dat een gazon een ruimtelijke werking heeft en dat daarom de tuin een gazon behoeft, dan onthoudt u dit gebied de mogelijkheid zichzelf op een natuurlijke wijze verder te ontwikkelen. Dan wordt een eenvoudig ordeningsprincipe een dwangbuis voor de mensen die daarmee gedwongen worden te leven. Als een ontwerper op verzoek van politici zijn ontwerp zo simpel mogelijk moet houden vanwege de duur van de aanleg of vanwege de kostenfactor, dan zul je altijd zien dat het plan een eindproduct moet opleveren en niet gezien wordt als een mogelijkheid voor verdere ontwikkeling. Mandelbrot heeft ons werkelijk de ogen geopend voor de onmenselijke eenvoudige vormen die zich niet verder kunnen ontwikkelen. Zoals bij mijn projecten waar alles steeds in verandering, in ontwikkeling is."

- Welke voordelen geniet ik als ik mijn tuin laat ontwerpen door een tuinarchitect en hem laat inrichten en beheeren door een hovenier?

"Tuinarchitectuur heeft met het ontwikkelen van processen niets van doen. De werkzaamheden van de tuinarchitect en de hovenier zijn voor u van geen enkel belang, tenzij ze hun honorarium niet voor het eenmalige eindproduct opstrijken, maar bereid zijn de tuin te blijven begeleiden en verder te ontwikkelen.

Als u ziet hoe Versailles er al meer dan 200 jaar bijligt, dan denk je toch: wat zou er allemaal hebben kunnen gebeu-

ren op die plek in die tijd, als men het plan als uitgangspunt had genomen en niet als eindproduct!

Ik heb geleerd een tuin te definiëren als een *one-layer-system*, d.w.z. er wordt op de aarde een eenmalige mantel gelegd die is samengesteld uit een aantal elementen en die in z'n eenvoudige ordeningsprincipe op basis van beheer in dezelfde staat gedwongen blijft. Het is een eenvoudige laag.

Als u bij het woord complexiteit aanvoelt waar het naartoe gaat, kan ik met een eenmalige dunne beslissingslaag geen genoeg meer nemen.

Maar als er mensen zijn die dergelijke esthetische principes aanhangen en zich daar gelukkig bij voelen is dat voor mij geen probleem. Die moeten dan de tuinarchitect ook maar à la minute betalen. Maar die krijgen dan wel een *one-layer-system*, een statisch eindproduct voor hun geld.

Ik vind het best dat een architect kristallisaties maakt, dat hij een plan realiseert. Maar hij zou als deskundige naast deze producten in zijn vrije tijd in samenwerking met de gemeenschap waarin hij leeft ook als katalysator kunnen optreden. Hij kan dan een hoogwaardige levensgemeenschap in ecologische zin tot stand brengen."

In Museum Willem van Haren te Heerenveen bevindt zich permanent een informatiewand over de eco-kathedraal. Naarmate het project zich ontwikkelt wordt de presentatie aangepast.

Louis Le Roy woont op de Prins Bernhardweg 25, 8453 XC Oranjewoud. Het ruim 3 ha grote Eerste Europese Ecokathedrale Project bevindt zich 4 km ten z.o. van Heerenveen aan de Yntzelaan in Mildam en is - zo mogelijk na telefonische afspraak - permanent voor het publiek toegankelijk. □

Ben J. Veld is o.a. biologie docent en mede-initiatiefnemer van de Werkgroep Ecologische Tuinen Arnhem. Hij geeft ook regelmatig lezingen en advies op het gebied van de stedelijke ecologie.

Zijn adres: Parkstraat 72, 6828 JL Arnhem. Tel: 026-4450786.
